

О.А. Купчишина, аспірант
Миколаївський національний аграрний університет

СУЧАСНИЙ СТАН АГРАРНОГО СЕКТОРУ МИКОЛАЇВЩИНИ ЯК БАЗИС ДЛЯ ФОРМУВАННЯ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ В ГАЛУЗІ

Доведено зростаючу роль аграрного виробництва в економіці України та Миколаївської області, про що свідчить тенденція збільшення валової доданої вартості, виробленої у сільському господарстві: якщо у 2010 р. частка сільського, лісового та рибного господарства у ВДВ складала 8,4 %, то у 2015 р. вона перевищила 14 %.

Встановлено, що важливою особливістю інституційних форм українського аграрного виробництва, яку слід враховувати при розробці заходів регуляторної політики в аграрному секторі, є те, що значний обсяг аграрної продукції виробляється в особистих селянських господарствах. За період з 2000 по 2015 рр. частка продукції, виробленої у сільськогосподарських підприємствах, не перевищувала 60 % від загального обсягу виробництва й не досягла рівня 1995 р. – 54,1 % для України і 62,7 % для Миколаївської обл. Такі дані свідчать про наявність потенціалу для розвитку форм інституціоналізації, які б стимулювали сільське населення до створення нових с.-г. підприємств.

Ключові слова: *аграрний сектор, національна економіка, інституціоналізація, регуляторна політика, обсяг аграрної продукції.*

Постановка проблеми. Сучасні проблеми аграрного сектору економіки тісно пов'язані з політичними та економічними проблемами української економіки. Внаслідок загальної кризової ситуації у функціонуванні економіки стримуються і темпи розвитку виробництва в аграрній сфері та соціальні перетворення на селі. Миколаївщина має значні можливості для розвитку аграрного сектору, перетворення його у високоефективний, експортоспроможний сектор економіки, здатний забезпечити продовольчу безпеку. Природно-кліматичні умови та родючі землі області сприяють подальшому розвитку аграрного сектору, дозволяють отримувати високі врожаї всіх сільськогосподарських культур в обсягах, достатніх для забезпечення внутрішніх потреб і формування експортного потенціалу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Комплексне дослідження розвитку аграрного сектору в національному та регіональному розрізі є предметом численних публікацій. Серед них можна виділити роботи Бородіної О. М., Гайдуцького П. І., Кіщака І.Т, Кириленка І. Г., Клочана В.В., Кропивка М. Ф., Лупенко Ю.А., Месель-Веселяка В. Я., Саблука П. Т., Федорова М. М., Шибаніна В.С., Шибаніної О.В. Але динамічні зміни, що відбуваються в економіці України не можуть не впливати на розвиток аграрного сектору як в цілому, так і по регіонах України. Але малодослідженими та актуальними залишаються питання проведення зваженої оцінки розвитку аграрного сектору Миколаївщини як основи для формування в подальшому відповідної регуляторної політики в галузі.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження сучасних тенденцій розвитку аграрного сектору Миколаївщини як базису для формування регуляторної політики в галузі.

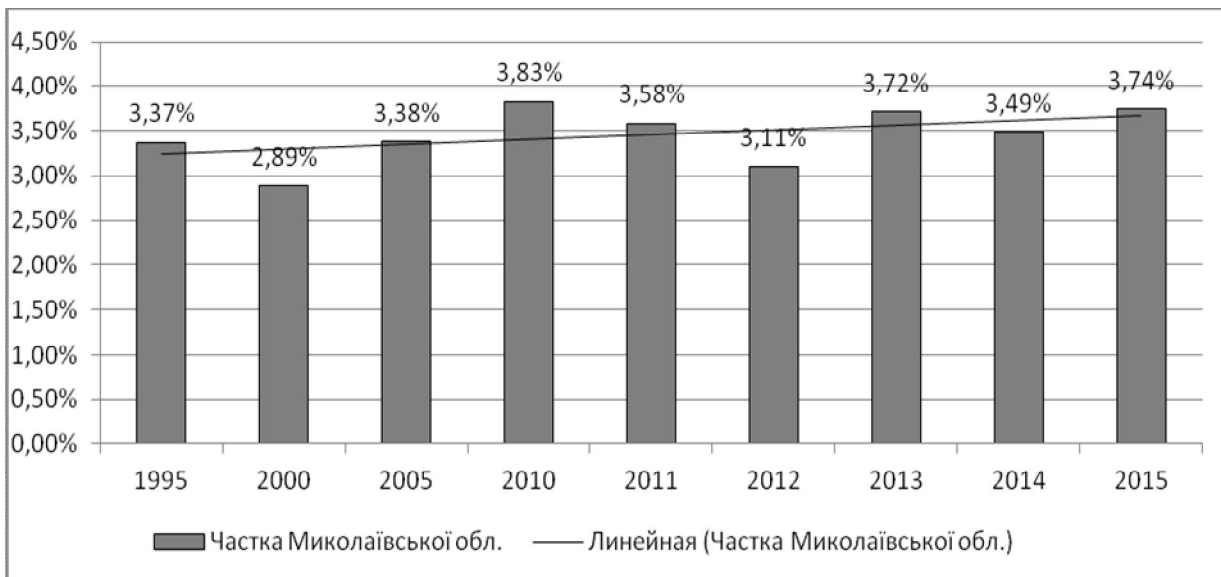
Виклад основного матеріалу досліджень. Завдяки кліматично-географічному потенціалу території, аграрне виробництво традиційно відіграє ключову роль в українській економіці. Поєднання потенціалу галузі з якісним регулюванням економічних відносин в аграрному секторі має забезпечити ефективність галузі та її конкурентоспроможність на світовому ринку аграрної продукції.

В умовах спаду вітчизняної економіки перед сільським господарством постала ціла низка викликів, що загрожують позитивній динаміці його зростання. Насамперед це стосується зменшення обсягу валової продукції сільського господарства. Продовження зниження цін на світових аграрних ринках і нестабільність фінансово-економічної ситуації в Україні може змусити виробників сільськогосподарської продукції, з одного боку, скоротити обсяги виробництва (площі посівів і поголів'я тварин). З іншого боку, коливання курсу національної валюти спричинило стрімке зростання цін на паливно-мастильні матеріали, мінеральні добрива та засоби захисту рослин [1, с. 30]

Миколаївська область має значні можливості для розвитку сільського господарства, перетворення його у високоефективний та експортоорієнтований сектор економіки. Потенційні можливості регіону підкріплюються земельним та трудовим ресурсним підґрунтям та традиціями землеробської справи, адже історична спадщина характеризує та асоціює Україну з житницею. В той же час, Миколаївська область, як об'єкт здійснення аграрного виробництва відноситься до зони ризикованого землеробства, враховуючи несприятливість природно-кліматичних умов.

Загальна площа сільськогосподарських угідь області перевищує 2 млн га (4,7 % площ України), з яких 1,7 млн га становить рілля. Більш того, ступінь розораності в Миколаївській області становить 86 %, що власне першим чином ставить сільське господарство в домінуючу позицію. На разі частка зайнятого населення в галузі сільського господарства області складає 25,5 %, в той час як загальнодержавний показник сягає 17,2 % [2].

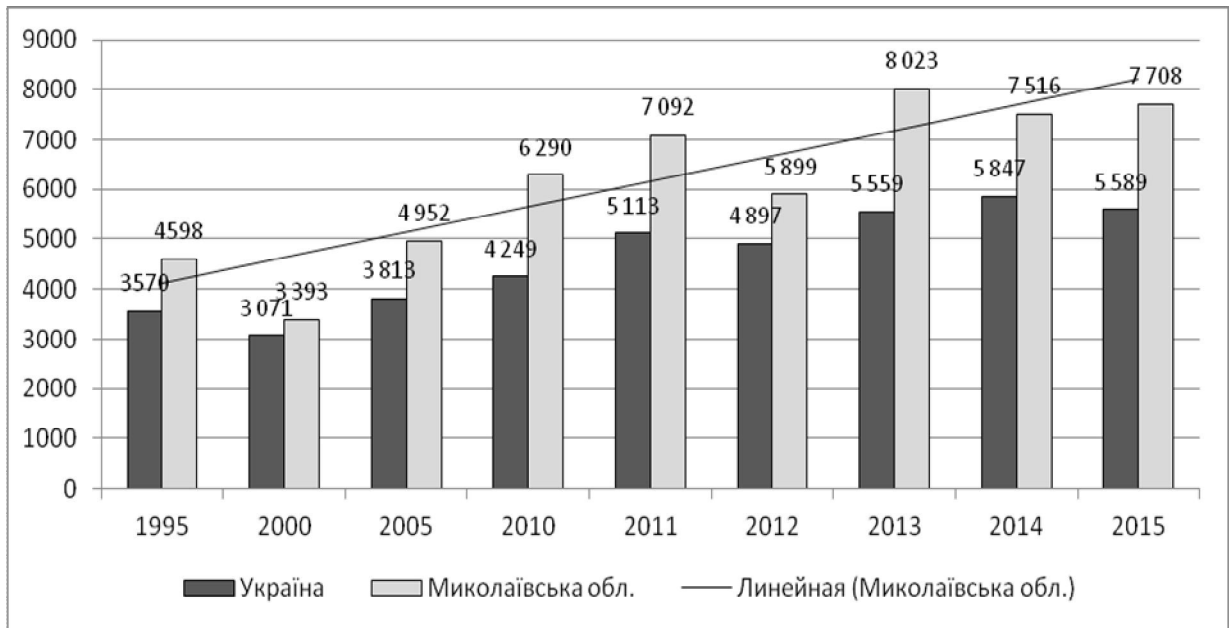
Як показують проведені нами розрахунки частка Миколаївської області у виробництві сільськогосподарської продукції за період 2010-2015 рр. становила від 2,89 % до 3,83 % (рис. 1). При цьому спостерігається тенденція до її зростання впродовж періоду, що ілюструє лінія тренду (рис. 2).

Рис. 1. Частка Миколаївської обл. у загальному обсязі с.-г. продукції, виробленої в Україні, 2000-2015 рр., %

Джерело: збудовано автором на основі офіційних даних Державної служби статистики України [3].

Як свідчать дані офіційної статистики (рис. 2) Миколаївська область за період з 2000 по 2015 рр. перевищує середній показник виробництва сільськогосподарської продукції у розрахунку на одну особу по Україні. При цьому відмітимо стійку тенденцію до зростання цього показника як у цілому для України, так й для Миколаївської області зокрема. Це дає підстави вважати Миколаївську область однією з «аграрних» областей України.

Рис. 2. Сільськогосподарська продукція у розрахунку на одну особу, постійні ціни 2010 р., грн

Джерело: збудовано автором на основі офіційних даних Державної служби статистики України [3].

Важливим показником розвитку та ефективності сільськогосподарського виробництва виступає створена ним валова додана вартість. Дані про валову додану вартість сільського, лісового та рибного господарства України наведено нами у таблицю. Проведені розрахунки свідчать про поступове зростання частки сільського, лісового та рибного господарства у валовій доданій вартості в Україні за період з 2010 по 2015 рр. Якщо у 2010 р. вона складала 8,36 %, то у 2015 р. досягла 14,04 % (приріст у 5,68 п.п.). Все це зайвий раз підтверджує зростаючу роль сільського, лісового та рибного господарства в економіці України.

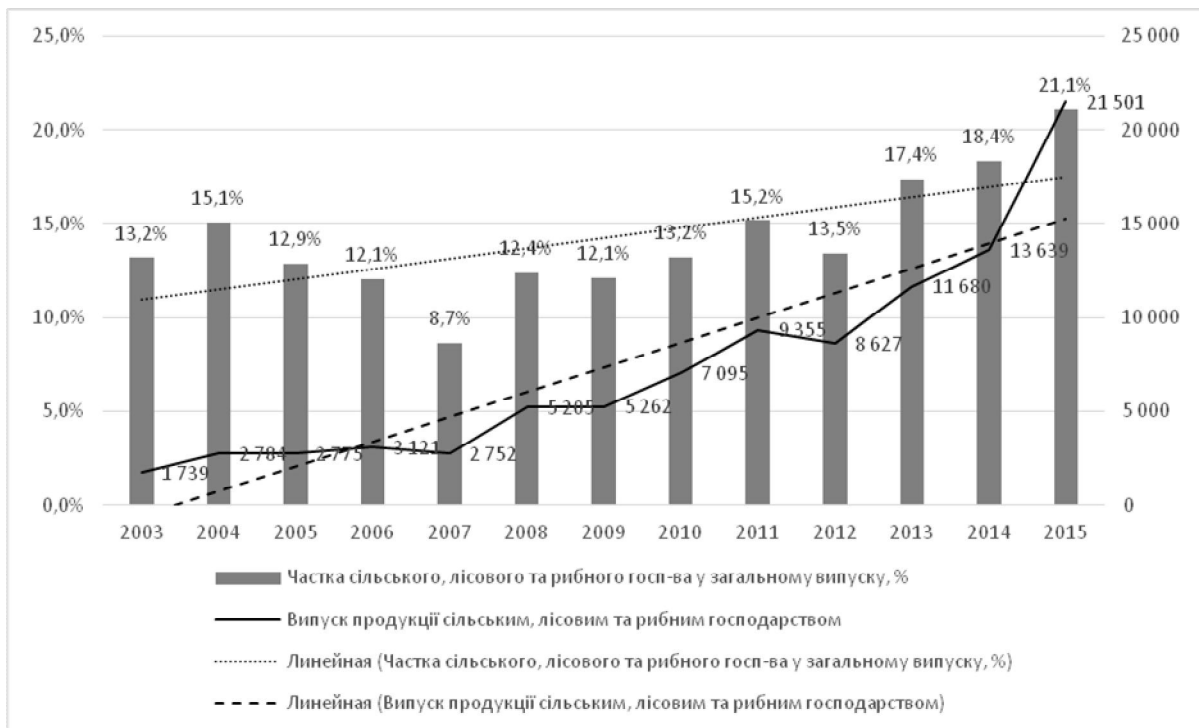
Поглиблюючи дослідження нами розраховано динаміку обсягу випуску продукції сільського, лісового та рибного господарства Миколаївської обл. (млн грн) та його частки у загальному випуску (%) за 2003-2015 рр. (рис. 3).

Як свідчать наведені дані (рис. 3), в Миколаївській обл. за 2003-2015 рр. спостерігається як збільшення обсягу випуску продукції сільського, лісового та рибного господарства, так й її частки у загальному випуску продукції області. Максимального значення обсяг випуску досяг у 2015 р. – 21 501 млн грн, цього ж року його частка у загальному випуску області також сягнула максимуму, становивши 21,1 %.

1. Валова додана вартість в цілому по Україні, фактичні ціни, млн грн

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Валова додана вартість	992175	1166900	1262157	1336364	1382719	1681372
Сільське, лісове та рибне господарство	82948	109961	113245	132354	161145	236003
Частка сільського, лісового та рибного господарства у валовій доданій вартості, %	8,36	9,42	8,97	9,90	11,65	14,04
Сільське господарство, умовно-чиста продукція, % ВВП (дані Світового банку)	8,42	9,49	9,05	10,03	11,65	14,20

Джерело: офіційні дані Державної служби статистики України [3], дані Світового банку

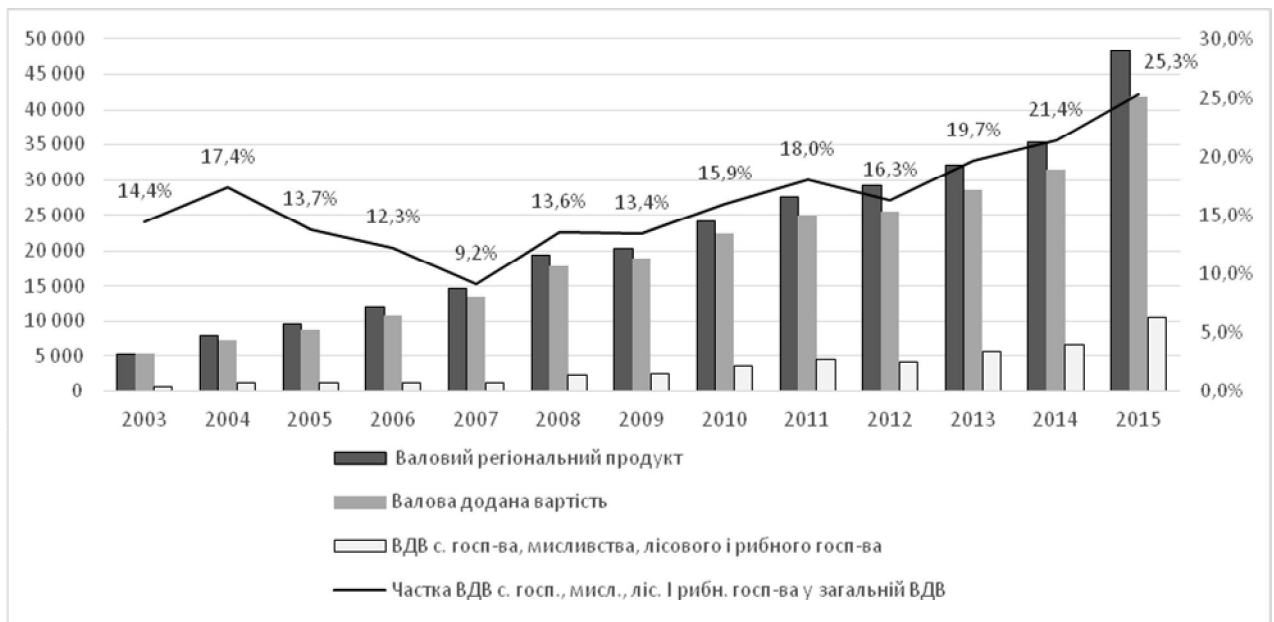
Рис. 3. Динаміка обсягу випуску продукції сільського, лісового та рибного господарства Миколаївської обл. (млн грн) та його частки у загальному випуску (%) за 2003-2015 рр.

Джерело: розраховано і збудовано автором на основі офіційних даних Державної служби статистики України [4, 5]

Збудовані лінійні тренди для обох рядів даних показують, що за період, який аналізується, темп зростання частки сільського лісового та рибного господарства Миколаївської області у загальному обсязі випуску перевищує темп зростання обсягу випуску даної продукції. Це свідчить про підсилення значення аграрної продукції в економіці Миколаївській області.

Важливим при вивченні ролі сільського господарства в економіці області є також аналіз його участі у створенні валової доданої вартості (ВДВ) та валового регіонального продукту (ВРП), відповідні дані наведено на рис. 4.

Дані валового регіонального продукту та валової доданої вартості по Миколаївській області також підтверджують тенденцію до зростання ролі сільськогосподарського, мисливського, лісового та рибного господарства в економіці області. Падіння частки його валової доданої вартості у період з 2004 по 2007 рр. змінилося стабільним зростанням з 9,2 % до 25,3 % до 2015 р., тобто більше ніж чверть доданої вартості (знов створеної вартості) економіки Миколаївської області створюється в аграрному (та суміжних з ним) виробництві.

Рис. 4. Динаміка валового регіонального продукту, валової доданої вартості Миколаївської обл., млн. грн. (ліва шкала) та частки ВДВ сільського господарства, мисливства, лісового та рибного господарства у ВДВ, % (права шкала)

Джерело: розраховано і збудовано автором на основі офіційних даних Державної служби статистики України [4, 5]

Важливим аспектом дослідження розвитку та ефективності аграрного виробництва у контексті регуляторної політики є дослідження розподілу виробленої сільськогосподарської продукції між сільськогосподарськими підприємствами та господарствами населення. Згідно статистичної звітності сільськогосподарське підприємство – «суб'єкт господарювання, який має право юридичної особи, або відокремлений підрозділ юридичної особи, що здійснює систематичну виробничу діяльність у галузі сільського господарства. До складу сільськогосподарських підприємств включають також фермерські господарства» [3, с. 27].

Господарствами населення вважаються «домогосподарства, що здійснюють сільськогосподарську діяльність як з метою самозабезпечення продуктами харчування, так і з метою виробництва товарної сільськогосподарської продукції. До цієї категорії виробників віднесені також фізичні особи-підприємці, які провадять свою діяльність у галузі сільського господарства» [3, с. 28]. Нами також досліджувались обсяги виробленої сільськогосподарської продукції між с.-г. підприємствами та господарствами населення для України у цілому і для Миколаївської області.

Нами встановлено, що значна частина сільськогосподарської продукції в Україні виробляється у особистих підсобних господарствах населення та фізичними особами-підприємцями. При цьому у сільському господарстві Миколаївській області ситуація є аналогічною до України в цілому.

Значна частка сільськогосподарської продукції, яка виробляється у господарствах населення свідчить про нереалізований потенціал інституціоналізації аграрного бізнесу в Україні в цілому, й в Миколаївській області зокрема. Тобто більш сприятливі інституціональні умови сприятимуть розвитку аграрного бізнесу, внаслідок чого зросте частка с.-г. продукції підприємств. За експертними оцінками 20 % особистих селянських господарств (ОСГ) населення, які виробляють товарну продукцію, є потенційними фермерськими господарствами [6]. ОСГ в Україні виробляють переважну частину такої сільськогосподарської

продукції, як картопля (97 %), овочі відкритого ґрунту (89 %), овочі закритого ґрунту (63 %) та інших.

Висновки. Інституціоналізовані виробники, тобто ті, які оформилися у правовому полі у вигляді підприємств, у свою чергу мають різні організаційно-правові форми. На основі офіційних статистичних даних нами встановлено виражене домінування фермерських господарств, частка яких за період, що аналізується, становить близько 70 % від загальної кількості підприємств. Найменша кількість сільськогосподарських підприємств державної форми власності – близько 0,5 %. При цьому спостерігається як загальне скорочення кількості с.-г. підприємств в Україні, так й скорочення фермерських господарств.

Важливою особливістю інституційних форм українського аграрного виробництва, яку слід враховувати при розробці заходів регуляторної політики в аграрному секторі, є те, що значний обсяг аграрної продукції виробляється в особистих селянських господарствах. За період з 2000 по 2015 рр. частка продукції, виробленої у сільськогосподарських підприємствах, не перевищувала 60 % від загального обсягу виробництва й не досягла рівня 1995 р. – 54,1 % для України і 62,7 % для Миколаївської обл. Такі дані свідчать про наявність потенціалу для розвитку форм інституціоналізації, які б стимулювали сільське населення до створення нових сільськогосподарських підприємств.

Бібліографічний список: 1. Лупенко Ю.А. Розвиток аграрного сектору економіки України: прогнози та перспективи / Ю.А. Лупенко // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка. – 2015. – Випуск 2 (4). – С. 30-34; 2. Кіщак І.Т. Проблеми розвитку аграрного сектора Миколаївської області / І. Кіщак, А. Слюсаренко // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Сер.: Економічні науки. – 2014. – Вип. 36 (1.2). – С. 36-42. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpchdtu_2014_36%281.2%29__8. 3. Сільське господарство України: статистичний збірник – 2015 / Державна служба статистики України. Відповідальний за випуск О.М. Прокопенко. – Київ, 2016 р. – 360 с. 4. Валовий регіональний продукт Миколаївської області у 2015 році: статистичний збірник / Державна служба статистики України. Головне управління статистики у Миколаївській області // Відповідальний за випуск І.В. Компанієць. – Миколаїв, 2017. – 81 с. 5. Основні макроекономічні показники соціально-економічного розвитку Миколаївської області за 2011 р.: статистичний

збірник / Державна Миколаївській області // Відповідальний за випуск І.В. Компанієць. – Миколаїв, 2013. – 153 с. 6. Скільки служба статистики України. Головне управління статистики у в Україні фермерських та особистих селянських господарств (інфографіка) / AgroNews, 11 серпня 2017 р. – Режим доступу: <http://agronews.ua/node/81354>

Купчишина О.А. Современное состояние аграрного сектора Николаевщины как базис для формирования регуляторной политики в отрасли.

Доказано, что аграрное производство играет ключевую роль в Николаевской области. Об этом свидетельствует тенденция роста доли продукции, произведенной в области, в общем объеме сельскохозяйственной продукции Украины в 1995 - 2016 гг. Об аграрной ориентации Николаевской области также свидетельствует показатель объема производства сельскохозяйственной продукции в ценах 2010 в расчете на одну лицо (7,7 тыс. грн. по Николаевской обл. и 5,6 тыс. грн. по Украине 2015 г.), который превышает средние показатели по Украине.

О возрастающей роли аграрного производства в экономике Украины и Николаевской области также свидетельствует тенденция увеличения валовой добавленной стоимости, произведенной в сельском хозяйстве: если в 2010 г. доля сельского, лесного и рыбного хозяйства в ВДВ составляла 8,4 %, то в 2015 г. она превысила 14%.

Важной особенностью институциональных форм украинского аграрного производства, которую следует учитывать при разработке мер регуляторной политики в аграрном секторе, является то, что значительный объем аграрной продукции производится в личных крестьянских хозяйствах. За период с 2000 по 2015 гг. доля продукции, произведенной в сельскохозяйственных предприятиях, не превышала 60% от общего объема производства и не достигла уровня 1995г. - 54,1% для Украины и 62,7% для Николаевской обл. Такие данные свидетельствуют о наличии потенциала для развития форм институционализации, которые бы стимулировали сельское население к созданию новых сельскохозяйственных предприятий.

Основной формой сельскохозяйственных предприятий в Украине за последние годы является фермерское хозяйство, как занимает около 70% в общем количестве предприятий. При этом наблюдается сокращение как общего количества сельскохозяйственных предприятий в Украине, так и фермерских хозяйств.

Ключевые слова: аграрный сектор, национальная экономика, институционализация, регуляторная политика, объем аграрной продукции.

Kupchyshina O.A. The modern state of agricultural sector of Mykolaiv region as a basis for the formation of regulatory policy in the field.

It is proved that agrarian production plays a key role in the Mykolaiv region. This is evidenced by the tendency of the growth of the share of production produced in the region in the total volume of agricultural products of Ukraine for 1995 - 2016. The agrarian orientation of the Mykolayiv region is also evidenced by the higher than the total agricultural production in Ukraine prices in 2010 per one person (7,7 thousand UAH in Mykolaiv region and 5,6 thousand UAH in Ukraine for 2015). This indicator also shows a tendency to increase.

The growing role of agrarian production in the economy of Ukraine and Mykolayiv region is also evidenced by the tendency of gross value added (GVA) produced in agriculture: if in 2010 the share of agriculture, forestry and fisheries in the airborne aviation industry was 8.4%, then in 2015 It exceeded 14%.

An important feature of the institutional forms of Ukrainian agrarian production, which should be taken into account when developing regulatory policy measures in the agricultural sector, is that a significant amount of agricultural products is produced in private farms. For the period from 2000 to 2015, the share of products produced in agricultural enterprises did not exceed 60% of the total production and did not reach the level of 1995 - 54,1% for Ukraine and 62,7% for Mykolaiv region. Such data indicate that there is a potential for the development of forms of institutionalization that would stimulate the rural population to create new villages. enterprises.

The main form of agricultural enterprises in Ukraine in recent years is the farm, which occupies about 70% of the total number of enterprises. At the same time there is a decrease in the total number of s.-g. enterprises in Ukraine, and farms.

Key words: agrarian sector, national economy, institutionalization, regulatory policy, volume of agrarian products.

Стаття надійшла до редакції 06.08.2017 р.